

INTEGRACIJOS PRIEMONIŲ, TEIKIAMŲ VIENIŠIEMS PABĖGĖLIAMS SAVIVALDYBĖSE, TĘSTINUMO POREIKIS

MONIKA VAITKEVIČIŪTĖ

RAUDONOJO KRYZIAUS DRAUGIJA

DALIJA SNIEŠKIENĖ

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

Straipsnyje analizuojami pabėgėlių integracijos aspektai Lietuvoje, integracijos politika ir priemonės. Kokybinio tyrimo metodu siekiama atskleisti integracijos priemonių, teikiamų vienišiams pabėgėliams savivaldybėse, tęstinumo poreikį. Tyrime dalyvavo penki socialiniai darbuotojai, besirūpinantys pabėgėlių integracija savivaldybėse. Rezultatai atskleidžia integracijos sunkumus ir juos lemiančius veiksnius bei sritis, kuriose vienišų pabėgėlių poreikiams skiriama mažiausiai dėmesio.

Pagrindiniai žodžiai: pabėgėlis, prieglobstį gavęs užsienietis (PGU), PGU integracija.

ĮVADAS

Visoje Europoje nenuvaldomai vyksta aktualūs migracijos procesai, tačiau pastaraisiais metais ypač išryškėjo priverstinė migracija ir jos padarinys – prieglobsčio prašytojai. Dėl to daugelis Europos Sąjungos valstybių, tarp jų ir Lietuva, išpareigojo priimti didelį skaičių pabėgėlių ir juos integruoti į savo šalies visuomenę. Norint sėkmingo ir sklandaus užsieniečių įsiliejimo ir dalyvavimo Lietuvos visuomenėje ir darbo rinkoje, būtina vykdyti susiklosčiusiai migracijos ir prieglobsčio politikai adekvačią integracijos sistemą, kuri užtikrintų ne tik į Lietuvą atvykstančių pabėgėlių, bet ir juos priimančios valstybės ir visuomenės poreikius. Integracinio procesu metu pabėgėliai patiria daug sunkumų, jų poreikiai lieka nepatenkinti ir tai apsunkina sėkmingą įsiliejimą į Lietuvos visuomenę, o pasibaigus integracijos laikotarpiui šie sunkumai lieka neišspręsti ir turi įtakos tolesniam pabėgėlių gyvenimui.

Todėl integracinių programų tęstinumo poreikis yra aktuali tema, atsižvelgiant į minėtus priverstinės migracijos procesus, pabėgėlių skaičiaus didėjimo tendenciją ir dabartinę jų integracijos situaciją Lietuvoje.

Pabėgėlių ir prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos Lietuvoje tema socialinio darbo aspektais yra nagrinėjusi Liobikienė (2010), akcentavusi pabėgėlių adaptaciją ir integraciją, socialinio darbo metodus ir socialinių darbuotojų kompetencijas bei gilius išgyvenimus, stresą, skurdą, nedarbą ir kt. integracijos laikotarpyje. Teoriškai ir praktiškai vertinusi pabėgėlių integraciją Žydžiūnaitė (2012) apžvelgė teisinius, socialinius, švietimo, sveikatos ir kitus faktorius bei tarptautinę su pabėgėlių integracija susijusią patirtį.

Tarptautiniuose socialinio darbo ir kitų mokslų žurnaluose gausu įvairių straipsnių apie pabėgėlių, prieglobsčio prašytojų integracijos procesą, jo iššūkius. Šia tema rašė Allan (2015), Phillmore (2011), Robinson (2014), Nelson, Price ir Zubrzycki (2014) bei kiti autoriai. Taigi moksliniai tyrimai Lietuvoje ir užsienyje pabėgėlių integracijos tema ypač dabartiniame pabėgėlių situacijos Europoje kontekste yra labai populiarūs.

Vieniši pabėgėliai dažniausiai yra priskiriami sveikų, jaunų, akivaizdaus pažeidžiamumo neturinčių asmenų kategorijai, kuriems integracijos laikotarpis nėra pratęsimas. Šis laikotarpis gali būti pratęsimas tik tiems asmenims, kurie priklauso pažeidžiamoms grupėms (nepilnamečiai, nėščiosios, pensinio amžiaus asmenys, šeimos arba vienas iš tėvų su nepilnamečiais vaikais, psichinių ar kitokių sveikatos sutrikimų turintys asmenys bei asmenys, patyrę kankinimus).

LR politikoje (Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas, 2004-10-21. Įsak. Nr. A1-238) yra tikima, kad per dvylikos mėnesių integracijos savivaldybėje laikotarpį vieniši pabėgėliai yra pajėgūs pasiruošti savarankiškam gyvenimui, išmokti kalbą, įgyti profesiją, įsitvirtinti darbo rinkoje ir kita. Tiesa, literatūros, mokslinių straipsnių ir darbų, kurie būtų skirti vienišiemis pabėgėliams, nepavyko rasti nei anglų, nei lietuvių kalbomis. Tai rodo, kad literatūra, skirtingai nei politika, jų neišskiria kaip nepažeidžiamos grupės. Kyla klausimas, ar vieniši asmenys iš tiesų neturi pažeidžiamumo, dėl kurio galėtų būti pratęstas jų integracijos laikotarpis savivaldybėje prieš „išleidžiant“ juos į savarankišką gyvenimą?

PRIEGLOBSTĮ GAVUSIŲ UŽSIENIEČIŲ IR PABĖGĖLIŲ INTEGRACIJA

Pabėgėlių ir ištremtųjų Europos Tarybos dokumentai (Žydžiūnatė, 2012) prieglobstį gavusių užsieniečių integraciją apibrėžia kaip dvipusį ir abipusį procesą tarp pačių pabėgėlių ir šalies, kuriose yra vykdoma integracija, visuomenės. Pabėgėliai turi kruopščiai pasirengti adaptacijos procesui svetimos šalies visuomenėje neišskiriant jų turimo asmeninio kultūrinio identiteto. Svarbu laikytis konkrečios šalies, kurioje pabėgėliai gavo prieglobstį, įstatymų, pilietinių atsakomybių, gerbti žmogaus teises ir demokratines vertybes ir visapusiškai įsitraukti į šalyje dominuojančią kultūrą ir visuomenę. Visuomenė turi būti pasiruošusi prie pokyčių populiacijoje, priimti pabėgėlius kaip dalį nacionalinės bendruomenės, sudaryti jiems sąlygas naudotis esamais ištekliais bei dalyvauti priimant sprendimus.

Integracijos vykdymas Lietuvos Respublikoje prasideda tada, kai užsieniečiui yra suteikiama viena iš prieglobsčio Lietuvoje formų: pabėgėlio statusas, papildoma apsauga arba laikinoji apsauga. Integracijos procesas pradedamas vykdyti Pabėgėlių priėmimo centre Rukloje ir tęsiamas savivaldybių teritorijose. Parama integracijai yra įvardijama kaip įvairių priemonių visuma, kuriomis prieglobstį gavusiems užsieniečiams sudaromos tokios pat galimybės išlaikyti save ir dalyvauti visuomenės gyvenime, kaip ir kitiems visuomenės nariams. Pagrindinėmis integracijos priemonėmis valstybės teikiamos paramos užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai yra laikomos septynios sritys: valstybinės kalbos mokymas, švietimas, užimtumas, aprūpinimas gyvenamąja patalpa, socialinė apsauga, sveikatos apsauga ir visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją.

Lietuvoje pirminę integraciją (I etapas) vykdo ir paslaugas organizuoja Pabėgėlių priėmimo centras Rukloje. Ji trunka iki trijų mėnesių, bet laikotarpis gali būti pratęstas, jeigu asmeniui dėl objektyvių priežasčių nepavyko pasiruošti tolesnei integracijai savivaldybėje arba jis priklauso pažeidžiamų asmenų grupėms. (Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašas, 2004-10-21. Įsak. Nr. A1-238)

Antrinė integracija (II etapas) pabėgėliams yra vykdoma savivaldybės teritorijoje ir gali trukti iki dvylikos mėnesių. Pažeidžiamoms grupėms šis laikotarpis gali būti pratęsimas. Atvykus į savivaldybes integracijos procesu rūpinasi nevyriausybinės organizacijos. Kuratoriais vadinami socialiniai darbuotojai suteikia pagalbą pabėgėliams įsigyti būtiniausių daiktų ir įvairių reikmenų, išsinuomoti būstą, išmoka pinigines pašalpas, organizuoja lietuvių kalbos pamokas, jų vaikų darželio lankymą, mokymąsi mokykloje, teikia konsultacijas teisiniais, socialiniais klausimais, užtikrina užsieniečio lankymąsi darbo biržoje, padeda užpildyti, sutvarkyti ir parengti reikalingus dokumentus, ko patys pabėgėliai savarankiškai atlikti dar negali. Pasibaigus integracijai savivaldybėje pasibaigia ir visa integracijos programa. Pabėgėliai pradeda savarankišką gyvenimą Lietuvos visuomenėje. (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2016)

VEIKSNIAI, DARANTYS ĮTAKĄ INTEGRACIJAI

Prieš pradėdami dirbti su pabėgėliais socialiniai darbuotojai turi būti susipažinę su pabėgėlių integracija ir žinoti, kokie veiksniai ar faktoriai daro įtaką integracijai, jos trukmei ir sėkmingumui. Pasak Bulcha (1988) (cit. pagal Bartkevičienę, 2012), integracijos sėkmingumą arba sudėtingumą dažnai lemia asmeniniai (patirtis gimtoje šalyje, amžius, įgytas išsilavinimas, prieglobsčio prašymo priežastys, lytis ir kt.) ir situaciniai veiksniai (priimančios šalies kultūra, ekonominė situacija, visuomenės nuostatos, valstybės politika ir kt.).

Asmeninės pabėgėlių savybės, Žydžiūnaitės (2012) teigimu, yra vienas iš pagrindinių faktorių, lemiančių integracijos sėkmingumą. Anot jos, pabėgėliai turi būti stiprūs ir ištvermingi, racionalūs, pozityvūs, atkaklūs, motyvuoti dirbti, mokytis ir gyventi tam, kad galėtų sėkmingai kurti savo gyvenimą prieglobstį suteikusioje šalyje. Šios nuostatos leidžia pabėgėliams sėkmingai integruotis ir kurti savo gyvenimą naujoje šalyje. Nelson, Price ir Zubrzycki (2014) daro prielaidą, jog asmenines savybes dažnai lydi praeities traumos ir skausmingi išgyvenimai, kurie gali paveikti asmens funkcionavimą, pasaulio suvokimą ir daryti įtaką pasitikėjimui nauja visuomene ir šalimi. Remiantis tuo, galima teigti, kad

pabėgėliams gali būti labai sunku atsikratyti neigiamų emocijų ir baimės jausmo, kurį jautė gyvendami karinių konfliktų zonoje, ir patikėti, kad prieglobsčio šalyje jiems bus saugu, kad čia nereikia bijoti. Taigi nuo asmeninės motyvacijos, vidinės stiprybės, išsilavinimo bei raštingumo lygio, skausmingų patirčių ir jų padarinių priklauso integracijos proceso sėkmingumas.

Vienas iš ryškiausių situacinių veiksnių, trukdančių sėkmingai prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai į Lietuvos visuomenę ir darbo rinką, yra visuomenės neigiamų nuostatų veiksnys. Allan (2015) mini vieną iš kraštutinių nepakantumo kitataučiams formą – rasizmą. Pasak jo, diskriminacijos ir rasizmo apraiškos dažnai yra susijusios su socialiniu neteisingumu darbo rinkoje. Pabėgėliams sunku susirasti darbą, kuris jų nežemintų, o darbo sąlygos nebūtų prastos. Dažnai jiems tenka dirbti vadinamus „juodus“ darbus gaunant mažas pajamas. Tai dar labiau įtraukia į socialinę atskirtį.

Kitas situacinis veiksnys, kuris daro įtaką pabėgėlių integracijos proceso sėkmingumui, – priimančios šalies kultūra, kuri dažniausiai yra visiškai skirtinga. Martikainen (2005) teigimu, pabėgėlius priimanti šalis turi savo kultūrinės nuostatas ir tradicijas, kurios konstruoja asmenų kultūrinį ir socialinį gyvenimą. Tarkim, alkoholio vartojimas vienoje kultūroje yra nepriimtinas ir neleidžiamas, o kitose tai – pagrindinis socialinio gyvenimo įrankis ir bruožas. Tokie kultūriniai skirtumai lemia pabėgėlių galimybes visapusiškai dalyvauti visuomeniniame gyvenime ir kurti savo socialinį tinklą.

Taip pat svarbi akultūracija. Anot Allan (2015), identiteto praradimas, siekiant prisitaikyti svetimose kultūroje, ypač sunkus tiems pabėgėliams, kurie savo šalyse užėmė aukšto statuso pareigas ar vaidmenis. Svetimose šalyse viską turi pradėti nuo nulio, mokytis kalbos, kultūros ir kita. Asmenims, kurie yra raštingi, šio proceso laikotarpis gerokai sutrumpėja. Liobikienė (2010) akultūraciją įvardija kaip dvipusį procesą, prisitaikant prie prieglobstį suteikiančios šalies kultūros, tradicijų, mokantis kalbos, socialinių įgūdžių ir kt. Pabėgėliai savo tradicijomis, papročiais, įsitikinimais veikia dominuojančią šalies kultūrą, todėl akultūraciją galima apibrėžti kaip tam tikrus kultūrinius mainus tarp pabėgėlių ir šalies visuomenės, kai yra išsaugoma sava kultūra, bet kartu ir priimami kitos kultūros ypatumai. Galbūt, vykstant tokiems kultūriniais mainams,

visuomenė formuotų pozityvesnę nuostatą apie pabėgėlius ir taip mažėtų diskriminacijos apraiškų problemų, kurios buvo minėtos anksčiau. Apibendrinant situacinius veiksnius, kurie daro įtaką integracijai, matyti, kad vienas iš reikšmingiausių faktorių, trukdančių sėkmingai integruotis, yra visuomenės nepakantumas pabėgėliams, diskriminacija įvairiose gyvenimo srityse ir su jomis susiję padariniai. Integraciją ap sunkina ir dideli kultūriniai skirtumai tarp pabėgėlių ir juos priimančios šalies visuomenės bei valstybės vykdoma politika pabėgėlių atžvilgiu.

TYRIMO METODOLOGIJA

Ieškant atsakymo į klausimą, ar vieniši asmenys iš tiesų neturi pažeidžiamumo, dėl kurio galėtų būti pratęstas jų integracijos laikotarpis savivaldybėje prieš „išleidžiant“ juos į savarankišką gyvenimą, pasirenkama tyrinėti socialinių darbuotojų darbo su pabėgėliais reflektuojamą patirtį. Tyrimo tikslas – atskleisti integracijos priemonių, teikiamų vienišiams pabėgėliams savivaldybėse, tęstinumo poreikį.

Integracinių priemonių, teikiamų vienišiams pabėgėliams savivaldybėse, tęstinumui nustatyti pasirinkta kokybinio tyrimo metodologija, leidžianti atskleisti išsamesnę, artimesnę tiriamųjų pasauliui, patirčiai, požiūriams suvokti ir suprasti informaciją (Tidikis, 2003). Tyrimo imtis sudaryta remiantis tiksline atranka, kad tyrimo dalyviai turėtų šiam tyrimui reikalingų žinių ir patirties bei norėtų ir galėtų dalyvauti tyrime. Tyrimo dalyviai – penki socialiniai darbuotojai, dirbantys nevyriausybinėse organizacijose Lietuvoje ir kuruojantys pabėgėlių integraciją savivaldybėse. Tyrimo dalyviai aprašomi bendrai ir neinformatyviai, nes Lietuvoje nėra daug organizacijų ar socialinių darbuotojų, dirbančių su pabėgėlių integracija, todėl bet koks platesnės informacijos atskleidimas panaikintų asmenų anonimiškumą ir pažeistų konfidencialumą.

Informacija rinkta naudojant pusiau struktūruotą individualų interviu metodą. Į užduotus klausimus tyrimo dalyviai galėjo pateikti išsamesnius atsakymus su pamąstymais ir pavyzdžiais iš savo patirties.

Interviu vyko tiesiogiai, tyrimo dalyviui ir tyrėjui kalbantis dviese. Sutikus pokalbiai buvo įrašyti į diktofoną, interviu buvo transkribuoti ir parengti jų išrašai. Vienas iš penkių interviu vyko naudojantis

programa „Viber“, kadangi tyrimo dalyvis šiuo metu Lietuvoje negyvena ir tai buvo patogiausias būdas su juo pasikalbėti. Dėl visų interviu laiko ir vietos susitarta iš anksto. Interviu vyko 2016 m. sausio–gegužės mėnesiais.

Tyrimo dalyviams pateikti klausimai:

- Kokia yra Jūsų nuomonė apie dabartinę integracijos politiką Lietuvoje?
- Kiek pabėgėlių integracijos programa, vykdoma savivaldybėje, atliepia vienišų pabėgėlių poreikius? Ko trūksta ir nuo ko tai priklauso?
- Kurioje iš septynių paramos integracijai sričių vienišų pabėgėlių poreikiai yra labiausiai nepatenkinami? Dėl kokių priežasčių gali strigti tolesnė jų integracija į Lietuvos visuomenę?
- Kuri sritis yra svarbiausia ir kodėl? Kas vyksta, kai pasibaigia integracija savivaldybėje? Su kokias iššūkiais susiduria vieniši pabėgėliai?
- Kaip į pointegracinio laikotarpio pokyčius reaguoja vieniši pabėgėliai? Ką jiems tai reiškia?
- Koks yra integracinių priemonių tęstinumo poreikis iš vienišų pabėgėlių pusės?

Interviu duomenys buvo analizuojami turinio (*content*) analizės metodu, remiantis Bitinu, Rupšiene ir Žydžiūnaite (2008). Pirmiausia buvo įdėmiai ir daug kartų skaitomi gauti duomenys, išskiriant ir pasižymint pagrindinius aspektus, kurie yra svarbiausi ir tiesiogiai susiję su darbe tiriamu reiškiniu. Duomenys buvo konceptualizuojami ir redukuoti, t. y. atmesta tyrimui nereikalinga medžiaga. Vykstant šiam procesui buvo užrašomos galimos teorinės išvalgos, tyrėjo mintys ar kilę klausimai, susiję su gautais duomenimis. Gautos sąvokos priskirtos kategorijoms, įvertintos, susietos, sujungtos į platesnes kategorijas ar temas. Vėliau prasidėjo atviras duomenų kodavimo procesas – įvairios duomenų ar teksto dalys priskirtos atpažintoms kategorijoms. Tyrimo rezultatų patikimumui įvertinti atlikta trianguliacija: interviu tekstai analizuoti atskirai, aptarti išskiriant kategorijas, susiejant temas, palyginti su ankstesnių tyrimų rezultatais.

Atliekant tyrimą laikytasi etinių principų, remtasi Lietuvos mokslo tarybos nutarimu „Dėl Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos principų patvirtinimo“ (2012): pagarba ir tolerancija žmogui ir jo orumui, autonomiškumas, savanoriškumas, konfidencialumas, autonomiškumas ir privatumas.

TYRIMO REZULTATAI

Duomenų analizės metu iš kategorijų suformuotos temos aptartos pagal eilę: pabėgėlių integracijos programos minusai, vienišų pabėgėlių integracijos savivaldybėje išgyvenimai ir sunkumai, vienišų pabėgėlių psichoemociniai poreikiai.

Integracijos programos minusai. Dabartinė pabėgėlių integracijos programa sulaukia kritikos dėl savo trumpumo. Tyrimo dalyviai atskleidžia, kad per šį laikotarpį žmonėms sunku pasiruošti savarankiškam gyvenimui jiems svetimo šalies visuomenėje ir išmolti kalbos. Tam pritaria ir Žydzūnaitė (2012). Anot jos, trumpas laikotarpis skatina atskirtį tarp pabėgėlių ir juos priimančios šalies visuomenės. Taip teigia ir socialiniai darbuotojai:

...tos programos tikrai nėra pakankamos <...> dėl savo trumpumo. [I interviu]; Man nerealiausia turbūt yra tas šešių mėnesių laikotarpis per kurį žmogus turi pradėti savarankiškai gyventi. [II interviu]

Pasak tyrimo dalyvių, integracijos programa atskiria pabėgėlius nuo šalies visuomenės ne tik dėl laikotarpio trumpumo, bet ir „klijuodama“ jiems etiketes. Programa oficialiai padeda žmonėms integruotis į visuomenę, bet kartu ir atskiria nuo jos:

...čia, irgi, yra tas etikečių klijavimas. Čia – migrantas, čia – pabėgėlis. [I interviu]; <...> Pats tas žodis, integracijos programa pabėgėliams <...> pasąmonėj duoda automatiškai, kad tu esi atskirtas nuo visuomenės. [V interviu]

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie pirminę integraciją, kuri yra vykdoma Ruklos Pabėgėlių priėmimo centre, atskleidžia, kad institucijoje gyvenantys žmonės patiria žalojančią institucinę globą:

...nereikia žmogui tose institucijose gyventi <...> institucinė globa jina labai nugalina žmogų <...> šita pradžia yra labai žalojanti žmogų. [I interviu]

Taigi dar vienas integracijos politikos minusas – žalojanti institucinė globa. Žmonės gyvena izoliuoti nuo realios visuomenės, į kurią turėtų integruotis. Pasak tyrimo dalyvio, jie išmoksta pasyvaus elgesio, yra nugalinami ir pan. Remiantis tuo, galima sakyti, kad gyvenimas institucijose nuo pat integracijos pradžios turi didelę įtaką tolesnei integracijai savivaldybėse. Žmonės tampa pasyvūs ir mažai motyvuoti mokytis bei siekti tikslų.

Tai nėra vieninteliai integracijos programos trūkumai, kuriuos įvardija tyrimo dalyviai. Jie teigia, jog integracijos programa yra nuolat keičiama, vyksta įvairūs pokyčiai, pavyzdžiui, pašalpu mažinimas, laikotarpio trumpinimas, kurie blogina padėtį:

...programos keitimas į labai blogąją pusę prieglobstį gavusiems užsieniečiams. [II interviu]; ...dabar vykstantys pokyčiai, ne visi jie yra geri <...> žmonės labai skaudžiai sureagavo. [III interviu]

Žydžiūnaitės (2012) nuomone, Lietuvoje vykdomi netinkami politiniai, socialiniai ir teisiniai išpareigojimai, todėl nėra užtikrinamas prieglobstį gavusių užsieniečių saugumas bei gerovė. Galiausiai sudarytos nesėkmingos užsieniečių integracijos prielaidos.

Kitas integracijos programos trūkumas, remiantis tyrimo duomenimis, yra realių pabėgėlių situacijų neatitikimas. Pasak tyrimo dalyvių, pabėgėlių integracijos programa yra sunkiai įgyvendinama realybėje. Jie teigia, kad integracija dažnai vyksta tik formaliai, o realiai įgyvendinti ir integruoti pabėgėlius pagal šią programą yra sudėtinga:

...sukuria tokią integracijos programą, kurios praktiškai, tiesiog, yra neįmanoma įgyvendinti. [I interviu]; ...atrodo, kad vienas žmogus sėdo ir sukūrė, ir taip turėtų veikti. [III interviu]

Matome, kad Lietuvoje vykdoma integracijos programa pabėgėliams negali būti sėkminga. Užsieniečiams labai sunku pradėti savarankišką gyvenimą, skiriama per mažai dėmesio realioms jų situacijoms, neatsižvelgiama į tai, kokias paslaugas, pagalbą ir priemones reikėtų jiems teikti integracijos procese.

Kitas trūkumas integracijos programoje, trukdantis pabėgėliams sėkmingai įsilieti į Lietuvos visuomenę, tyrimo dalyvių pastebėjimais, yra tinkamos pabėgėlių priėmimo sistemos nebuvimas. Tyrimo dalyvis mini,

kad užsieniečiams atvykus į Lietuvą nereikia ilgai laukti, kad žmonės būtų supažindinti su vakarietiška kultūra, tradicijomis, visuomeninėmis normomis ir kita:

...nėra priėmimo sistemos, kur supažindintų žmogų su kultūra <...> viena didžiausių kliuvinių aš galėčiau išskirti pirminį kultūros suvokimą, apskritai toks žmogaus nesusivokimas kur jisai yra. [I interviu]

Tai, kad užsieniečiams tik atvykus į šalį svarbu suteikti informacijos apie tos šalies kultūrą ir visuomenėje nusistovėjusias taisykles ar normas, teigia ir Bartkevičienė bei Raudeliūnaitė (2012). Anot šių autorių, asmenims būtina turi būti suteikta informacija apie pačius svarbiausius gyvenimo Lietuvoje klausimus.

Remiantis tyrimo duomenimis, labai svarbus pabėgėlių integracijos politikos trūkumas yra pačios integracijos programos neišbaigtumas. Kaip kalba tyrimo dalyviai, visada trūksta tam tikrų priemonių ar paramos, kad žmogus būtų visiškai integruotas į visuomenę:

...visą laiką trūksta kažko pilnai integruoti žmogų. [V interviu]

Galima teigti, kad dabartinė integracijos programa ir politika Lietuvoje yra sukurta taip, kad kuo mažiau pabėgėlių norėtų atvykti į mūsų šalį. Lietuva nėra ta valstybė, kuri sudaro palankias sąlygas pabėgėlių integracijos procesams.

Vieniųjų pabėgėlių integracijos savivaldybėje išgyvenimai ir sunkumai. Vienas iš svarbiausių faktorių ir sričių, lemiančių pabėgėlių integraciją, yra tinkamos kalbos mokėjimas, t. y. tokios, kuria būtų galima susikalbėti su dauguma žmonių visuomenėje, darbovietėje ir kitur. Vienas iš lietuvių kalbos reikalingumo faktorių, kurį mini tyrimo dalyviai, yra Lietuvos miestas, kuriame pabėgėlis gyvena. Jeigu tai yra Vilnius, kalbos mokėjimas ne toks svarbus, galima lengvai susirasti darbą ir bendrauti rusų kalba:

...dar į sostinę pavažiavus, tai ten dar atsiranda rusų kalbos didelė ta terpė. [I interviu]; ...jeigu žmogus yra rusakalbis <...> tai ir jaučiasi labai patogiai Vilniuj gyvendamas. [III interviu]

Žydžiūnaitės (2012) atliktas integracijos proceso vertinimas atskleidė, kad dėl kalbos nemokėjimo, nespėjimo jos išmokti, pabėgėliams labai sunku susirasti darbą, mokytis, todėl jie automatiškai „iškrinta“ iš darbo

rinkos ir švietimo sistemos. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad pabėgėliai patiria daug sunkumų, kurie yra susiję su lietuvių kalbos mokymusi. Tyrimo dalyviai įvardija asmens raštingumo lygį kaip mokymosi sėkmingumui darantį faktorių:

...nes yra be galo skirtingos kalbos, be to, yra skirtingas raštingumas. [II interviu]; ...vieni labiau linkę į kalbas, kiti – mažiau. [III interviu]; ...jeigu asmenys yra neraštingi, tai per tuos 12 mėnesių jokių šansų, kad jie išmokytų tos lietuvių kalbos. [V interviu]

Mestheneos ir Ioannidi (2002) teigia, kad kalbos mokymosi gabumai priklauso nuo individualaus pabėgėlio asmenybės, socialinės padėties, reakcijos į savo šalies praradimą, sugebėjimo susigyventi su tuo. Pasak šių autorių, kai kurie pabėgėliai yra stiprios asmenybės, optimistai ir moka lengvai prisitaikyti prie įvairių situacijų, tačiau likusi dalis yra vis dar „įstrigę“ savo praeityje ir negali lengvai rasti sprendimų, kurie palengvintų dabartinę jų situaciją. Remiantis tuo, galima teigti, kad dėl šių priežasčių vienam žmogui reikia daugiau laiko, kitam – mažiau, kad galėtų integruotis į visuomenę. Privalu atsižvelgti į jų gabumus ir galimybes.

Siekiant įtraukti vienišus pabėgėlius į darbo rinką, jiems padedama įgyti profesiją, persikvalifikuoti ar ieškoti darbo. Tačiau tai ne visada vyksta sklandžiai ir sėkmingai. Tyrimo dalyvis pasakoja, kad vieniši pabėgėliai kalbos ir profesijos dažnai mokosi tuo pat metu. Galiausiai žmogus, nemokėdamas kalbos, nesupranta, ko mokosi lankydamas profesinius kursus:

...jis nesupranta tos kalbos, jis nesupranta, net gi, kas vyksta <...> nelabai žino kokia ten jo profesija. [I interviu]

Pagal tyrimo duomenis, vienišiams pabėgėliams pabaigus profesinius kursus ir įgijus kvalifikaciją yra labai sunku pradėti dirbti pagal profesiją, jeigu jie nežino, ko išmoko, kaip reikia dirbti. Kitas sunkumas, susijęs su profesijos įgijimu, kurį įvardija tyrimo dalyvis, yra per trumpas laiko tarpas vienišiams pabėgėliams apsispręsti dėl norimos profesijos:

Žmogui yra labai sunku, kai pirmais metais iš jo reikalaujama po pusės metų pasirinkti kokią profesiją tu nori įgyti. [V interviu]

Tyrimo dalyvis atskleidžia, kad pabėgėliams siūlomi kursai, kvalifikacijos yra susiję su fiziniu darbu, dažnai prastai apmokami, sudėtingi ir varginantys. Žmonėms nėra suteikiama galimybė pasirinkti tokią kvalifikaciją, kuri jiems tiktų ir patiktų:

...socialinė darbuotoja ateina, spaudžia, žinai, pasirink profesiją. Turim tris variantus: automechanikas, statybininkas ir, nežinau, gal koks dažytojas. O tas žmogus gal, iš vis, nežinau, menininkas. [V interviu]

Čia išryškėja kita sritis, kurioje nėra patenkinami pabėgėlių poreikiai, tai – neadekvatus pasirinkimas profesinei kvalifikacijai įgyti. Remiantis tuo, galima numanyti, kad žmonėms yra apribojamos pasirinkimo ir saviraiškos teisės. Galbūt savo šalyje pabėgėlis ėjo aukštas pareigas, turi aukštą kvalifikaciją, yra gabus mokslams, bet ši veikla jam yra ribojama, siūlomos tik žemos kvalifikacijos profesijos, kurios žmogui nesuteikia geresnių galimybių užsidirbti ir siekti aukštesnės karjeros. Tiesa, tyrimo dalyviai užsimena apie galimybę dirbti pagal savo turimą specialybę, kurią įgijo savo šalyje (jeigu įgijo). Tačiau čia iškyla kitų sunkumų:

...ilga procedūra <...> dokumentai <...> nėra taip greit patvirtinami <...>, o kai kurių dokumentų gavimas pabėgėlių kilmės šalyse yra neįmanomas. [II interviu]

Tai rodo, kad profesinio mokymo srityje vienišiams pabėgėliams tenka susidurti su daugeliu apribojimų, kurie trukdo jiems greitai ir sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje.

Kalbant apie darbo paiešką, anot tyrimo dalyvių, Lietuvos darbo rinkoje vieniši pabėgėliai patiria diskriminaciją, darbdaviai nėra linkę noriai įdarbinti prieglobstį gavusius užsieniečius, požiūris į juos yra neigiamas, jaučiamas nepakantumas, sunku išsinuomoti būstą:

...darbo rinka <...> labai bijo tų žmonių užsieniečių. [I interviu]; ...rasti butą <...> ...labai didelis neigiamas požiūris. Yra buvę fiktyvių darbo sutarčių, yra buvę ne to darbo laiko. [II interviu]

Apie diskriminaciją darbo rinkoje kalba ir Liobikienė (2010). Ji teigia, kad neigiama nuostata prieš pabėgėlius, kurią lemia kultūriniai skirtumai, yra ypač ryški, kai pabėgėliams reikia susirasti darbą. Anot Robinson (2013), trumpalaikės darbo sutartys, žemos darbuotojų teisės, prastos

darbo sąlygos ir nedideli atlyginimai žlugdo pabėgėlius ne tik finansiškai, bet ir emociškai, mažina jų motyvaciją stengtis įsitvirtinti svetimose visuomenėse, ypač, kai joje susiduria su rasizmo apraiškomis. Be kalbinių žinių skirtumų dažnai žmonės, atvykę iš Vidurio Rytų ar iš kitų tolimų kraštų, pasak tyrimo dalyvio, turi kitokį darbo rinkos supratimą, skirtingų lūkesčių ir poreikių, negu yra įprasta Lietuvoje:

...iš Rytų atvažiuoja, tai labai skirtingi lūkesčiai, darbo rinkos supratimas. <...> tu turi giminių, draugų <...> per kuri tu visuomet gausi darbo vietą. [I interviu]

Tyrimo dalyvio manymu, iš Vidurio Rytų atvykę vieniši pabėgėliai dažnai nesupranta, kaip darbo paieškos vyksta Vakaruose, jiems gali būti sunku prisitaikyti prie kitokios darbo rinkos, dalyvauti darbo pokalbiuose, rašyti gyvenimo aprašymą, nes savo kilmės šalyje dirbo pas savo giminaičius, draugus ar kitus pažįstamus, kur galbūt nereikėjo išsilavinimo ar konkuruoti dėl darbo vietos su kitais žmonėmis.

Tiesa, diskriminaciją vieniši pabėgėliai patiria ne tik darbo rinkoje, bet ir nuomodamiesi būstą. Pabėgėlių aprūpinimas gyvenamąja patalpa, tai ketvirtoji paramos integracijai sritis. Kaip teigia tyrimo dalyviai, lietuviai nėra linkę noriai nuomoti būstą prieglobstį gavusiems užsieniečiams:

...rasti butą <...> yra sudėtinga užsieniečiams, nes yra labai didelis neigiamas požiūris. [II interviu]

Kita užsieniečių apgyvendinimo spraga – privaloma gyvenamosios vietos deklaracija, norint gauti ar prasižesti leidimą gyventi šalyje. Gyvenamosios vietos deklaraciją vienišiams pabėgėliams gauti yra labai sudėtinga:

...deklaracijos jisai neturi kur gauti, šeimnininkai nesutinka ir jisai lieka be leidimo gyventi. [II interviu]

Prieglobstį gavusių užsieniečių apgyvendinimo politiką apsunkina ir neoficiali būstų nuoma, nesudarant oficialių nuomos sutarčių.

Kita su apgyvendinimu susijusi integracijos spraga – finansiniai sunkumai. Kaip teigia tyrimo dalyviai, nors vieniši pabėgėliai ir gauna finansinę paramą per integracijos laikotarpį, tačiau ta suma iš esmės yra

nedidelė ir gali nepatenkinti jų turimų būtinausių poreikių, kaip būsto nuoma, maistas, rūbai ir kita:

*...tai yra suma, kuri realiai neleidžia savarankiškai gyventi. [II interviu];
...mokėti už nuomą <...> yra labai sudėtinga. [IV interviu]*

Pašalpos, kuri yra mokama vienišiemis pabėgėliams, gali neužtekti norint savarankiškai gyventi. Pabėgėliai, siekdami išgyventi su nedidelėmis pajamomis, pasak tyrimo dalyvių, dažnai jungiasi į grupes ir kartu nuomojasi būstą:

...jie gyvena kartu, ieškosi su kuo galėtų apsigyventi. [II interviu]; ...turi gyventi tokiom nemažom grupelėm, kad galėtų išsilaikyti. [III interviu]

Tai, kad pabėgėliai dažnai gali sau leisti nuomotis tik pigiausius būstus mini ir Mestheneos bei Ioannidi (2002). Tokie būstai paprastai būna kaimynystėse, kur gyvena daug marginalių, socialinę atskirtį patiriančių vietos gyventojų. Taigi gyvenimas tokiose kaimynystėse ir bendruomenėse ir pačius pabėgėlius atskiria nuo šalies visuomenės, į kurią jie turėtų įsilieti.

Nors valstybinė paramos integracijai programa ir numato pagalbą pabėgėliams ieškantis būsto ir skiria pašalpą būstui nuomotis, tačiau reali situacija yra kitokia. Nuomojantis būstą vieniši pabėgėliai susiduria su diskriminacija, būsto šeiminkai dažnai nesutinka jiems suteikti gyvenamosios vietos deklaracijos, o būsto kainos yra per didelės pagal pabėgėlių turimas pajamas.

Apie kitas integracijos sritis ir priemones – sveikatos ir socialinę apsaugą – galima kalbėti kaip apie bendrą junginį. Socialinė apsauga suteikia vienišiemis pabėgėliams pašalpas, kurios, kaip buvo minėta anksčiau, nėra adekvačios gyvenimo Lietuvoje išlaidoms, būsto nuomai, komunaliniams mokesčiams, maistui ir kita. Tiesa, vieniši pabėgėliai šiuo atveju gauna mažiau lėšų, didesnes pašalpas gauna šeimos, nepilnamečiai ar asmenys, auginantys vaikus.

Apie sveikatos apsaugą tyrimo dalyviai teigia, kad pabėgėlių įtraukimas į bendrąją sveikatos apsaugos sistemą yra labai geras pokytis integracijos politikoje:

...labai geri pokyčiai yra pabėgėlių įtraukimas į bendrą sveikatos apsaugos sistemą <...> yra arba dirbantys ir drausti, arba stovi darbo biržoj ir yra drausti kaip ieškantys darbo. [II interviu]

Tačiau, nepaisant to, kad oficialiai pabėgėliai turi sveikatos draudimą, ne visada gydymo įstaigų personalas, medikai yra palankiai nusiteikę priimti pabėgėlius. Tyrimo dalyvis papasakojo vieną atvejį, kai pabėgėlei moteriai teko patirti patyčias ir nepagarbą medicinos įstaigoje:

...verkdama išbėgo iš gydytojo kabineto <...> tyčiojosi iš jos, komentavo seselei kažkokius tai dalykus. [I interviu]

Tai rodo, kad medikai ir kitas sveikatos įstaigų personalas nėra apmokytas ir supažindintas, kaip reikia dirbti su kitų kultūrų, religijų ir rasių žmonėmis, jie neturi tam reikalingų specifinių ir profesinių žinių ar vertybių. Robinson (2013) manymu, pabėgėliai diskriminaciją patiria politikoje, sveikatos sistemoje, žiniasklaidoje, įvairiose bendruomenėse ir, žinoma, visuomenėje. Autorius mini čia dažnai pasireiškiančias ksenofobijos apraiškas. Galima daryti prielaidą, jog vieniši pabėgėliai, kaip ir visi pabėgėliai, sulaukia priešiško ar net rasizmo užuominų visuomenėje, į kurią jie integruojasi. Tai galimai daro neigiamą įtaką jų savarankiško gyvenimo svetimoje šalyje kūrimui, įsitvirtinimui darbo rinkoje, socialinio tinklo kūrimui ir kita.

Dar viena integracijos savivaldybėje sritis yra visuomenės informavimas apie užsieniečių integraciją. Tyrimo dalyviai teigia, kad lietuviai skeptiškai reaguoja į informaciją apie pabėgėlius ir jų integraciją:

...skeptiškai priima bet kokią informaciją <...> jeigu jiniai yra teigiama, automatiškai tai yra pabėgėlių propaganda, smegenų plovimas... [II interviu]

Tyrimo dalyvavusių socialinių darbuotojų nuomone, į dauguma organizuojamų renginių, paskaitų, pranešimų, išleistų straipsnių ir pan. visuomenė žvelgia nepalankiai. Tačiau teigiamas visuomenės požiūris, pabėgėlių palaikymas yra labai svarbus jų sėkmingai integracijai. Pasak Ager ir Strang (2008), draugiškumas, pabėgėlių minėjimas geru žodžiu ir jų pripažinimas padeda jiems jaustis saugesniems ir patikėti, kad jų buvimu šalyje nėra piktinamasi. Kartu tai teigiamai veikia sėkmingą vienišų pabėgėlių įsiliejimą į šalies visuomenę.

Tyrimo dalyviai išreiškia nuomonę, kad prie neigiamo Lietuvos visuomenės požiūrio į pabėgėlius labai daug prisideda žiniasklaida ir kitos informavimo priemonės:

...medijų kažkiek suformuotas vaizdas. [I interviu]; ...yra formuojama, būtent, žiniasklaidos, yra daugiau neigiamų dalykų. [IV interviu]

Visose srityse yra spragų, kurios pabėgėliams neleidžia sėkmingai gyventi Lietuvoje. Vienišiams pabėgėliams ypač sunku, nes jie gauna mažesnes paramos išmokas, patiria daug sunkumų, kol įgyja profesiją ir pradeda dirbti.

Vienišų pabėgėlių psichoemociniai poreikiai. Išanalizavus visas septynias paramos integracijai savivaldybėje sritis buvo siekiama suprasti, kaip visas šis programų kompleksas lemia vienišų pabėgėlių emocinius išgyvenimus ir kokią įtaką jie daro integracijos procesui ir savarankiško gyvenimo Lietuvoje pradžiai.

Vienas iš emocinių išgyvenimų, su kuriuo susiduria vieniši pabėgėliai ir kuris daro įtaką jų integracijai į visuomenę, yra nerimas dėl savo artimųjų:

...pirmiausia ne mokslai svarbiausia, o susisiekti su artimaisiais <...> sužinoti kas gyvi, pranešti apie save. [I interviu]

Phillimore (2011) teigimu, pabėgėlių patirtys išgyvenant karą ir persekiojimus paveikia jų gebėjimus įsikurti, nes jiems sunku matyti ilgą gyvenimo perspektyvą, koncentruotis ties naujo gyvenimo kitoje šalyje kūrimu, kadangi juos lydi praeities prisiminimai. Būdamas tokios emocijų būsenos asmuo gali nebūti pasiruošęs integracijai, jam reikėtų skirti laiko nusiraminti, atsitokėti ir suprasti, kas vyksta, esant poreikiui teikti psichologines konsultacijas ar kitas panašias paslaugas.

Dar prieš prasidedant integracijos programai savivaldybėje, kaip teigia tyrimo dalyvis, vieniši pabėgėliai yra nuteikiami, kad turi tik dvylika mėnesių sugebėti išmokti savarankiškai veikti Lietuvos visuomenėje, nes, pasibaigus šiam laikotarpiui, jie paramos daugiau negaus:

davai pasirašyk, čia yra integracijos programos sutartys, tau bus suteikta parama 12-kai mėnesių, o, po to, viso gero. [V interviu]

Tai, kad jiems nesuteikiama jokių garantijų, verčia vienišus pabėgėlius jaustis neužtikrintais dėl savo ateities, savo gyvenimo Lietuvoje ir trukdo jiems sėkmingai integruotis, nematant pačios integracijos ilgalaikių tikslų ir prasmės.

Kita esminė kliūtis – kultūrinis šokas. Dalyviai teigia, kad žmonėms pirmiausia reikia susipažinti su šalies kultūra, taisyklėmis, nusistovėjusiomis normomis, apsiprasti ir priprasti prie jų, nes jos gali visiškai skirtis nuo to žmogaus šalies, kurioje gyvena, ir tik tada pradėti vykdyti jo integraciją į visuomenę:

...jis nesupranta, netgi kas vyksta <...> kur jisai yra. [I interviu]; ...jiems atvažiavus į Lietuvą, tai, yra kitas pasaulis, visiškai kita kultūra. [IV interviu]

Martikainen (2005) nuomone, ne tik asmens kultūra, bet ir religija atlieka svarbų vaidmenį integravimosi į visuomenę procese. Autorius teigia, kad dėl religinių įsitikinimų ar nuostatų žmonėms gali būti nelengva priimti kitos kultūros papročius. Kultūriniai ir religiniai vienišų pabėgėlių skirtumai daro didelę įtaką jų integracijos procesui. Reikiamų kultūrinių žinių neturėjimas ir negavimas iš aplinkos trukdo jiems sėkmingai įsiliesti į visuomenę.

Anot tyrimo dalyvių, integracijos laikotarpis vienišiams pabėgėliams sukelia įvairių psichologinių sunkumų. Pasak jų, dažnai pasireiškia atskirties nuo visuomenės jausmas, negebėjimas savęs realizuoti, jie jaučiasi izoliuoti, nevisaverčiai šios visuomenės nariai:

...yra labai daug psichologinių problemų, kurios yra dėl savęs ne realizacijos, ne reikalingumo jausmo. [II interviu]; ...pabėgėlis jaučiasi kažkoks baisus dinosauros, kuris visada atskiriamas nuo visuomenės. [V interviu]

Liobikienė (2010) teigia, kad integracijai daro poveikį pabėgėlių išgyvenama krizė svetimoje šalyje: neigiamos emocijos, baimė, žemas savęs vertinimas, įvairūs ne tik psichologiniai, bet ir fiziniai sutrikimai, statusas visuomenėje, kuris pačius pabėgėlius verčia jaustis kitokiais, jie daug kur nepritampa, sunkiai įsilieja į visuomenę, kuri į juos žiūri kaip į „svetimus“.

Susidūrę su visais šiais sunkumais vieniši pabėgėliai, kuriems pasibaičius integracijos laikotarpiui nepavyksta savarankiškai gyventi Lietuvos visuomenėje, nusprendžia išvykti. Tyrimo dalyviai teigia, kad žmonės

palieka Lietuvą, nes nežino, kaip toliau savarankiškai išgyventi, jaučiasi palikti „likimo valiai“. Tai lemia ir galimai išmoktas elgesys, kad nuo patirtos nelaimės reikia pabėgti:

...išvažiuoja į užsienį. [II interviu]; ...dauguma žmonių pradeda išvykti iš Lietuvos. <...> Atsitinka, kaip ir sakau, vėl ta pradinė nelaimė <...> Kadangi jau turi patirties, nuo nelaimės reikia pabėgti. <...> nes nemato savo ateities. [V interviu]

Žydžiūnaitės (2012) manymu, pabėgėliai gyvendami Lietuvoje patiria ne visaverčio gyventojų, o „prašančiojo“ vaidmenį, Lietuvoje jų niekas nesupranta, jie jaučiasi atsidūrę beviltiškoje padėtyje, o nepatenkinę savo lūkesčių anksčiau ar vėliau nusprendžia šią šalį palikti.

Apibendrinant atlikto tyrimo rezultatus, galima teigti, jog vieniši pabėgėliai į Lietuvą atvyksta turėdami daug skaudžių patirčių ir išgyvenimų savo kilmės šalyse. Visa tai, nesuteikiant reikalingos paramos, turi įtakos sėkmingam integracijos procesui. Vieniši pabėgėliai nesijaučia saugūs ir užtikrinti savo ateitimi Lietuvoje, todėl paprastai pasibaigus integracijos laikotarpiui išvyksta į užsienį.

IŠVADOS

1. Atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kokius pabėgėlių integracijos programos minusus įvardija socialiniai darbuotojai, dirbantys savivaldybių lygmenyje. Pasak jų, bloginama pabėgėlių situacija Lietuvoje trumpinant laikotarpį, mažinant finansinę paramą, nesuteikiant kitų galimybių įgyvendinti jau esamą programą ir ją užbaigti. Integracija prasideda socialinės atskirties formavimu – „etikečių klįjavimu“ bei apgyvendinimu institucijose neišsiaiškinus vienišų pabėgėlių poreikių ir kt. Tai nepadedą gerų pamatų tolesniems integracijos etapams.
2. Per vienišų pabėgėlių integracijos savivaldybėje sunkumus, išgyvenimus ir patirtis buvo atskleista, kad labiausiai vienišų užsieniečių poreikiai yra nepatenkinami mokantis lietuvių kalbos ir stengiantis įsitvirtinti darbo rinkoje, mokantis profesijos ar įgyjant kvalifikaciją bei nuomojantis būstą. Čia susiduriama su diskriminacija, patyčiomis, kalbos barjeru, nežinojimu ir informacijos trūkumu, patiriamais finansiniais sunkumais ar net socialine atskirtimi.

3. Tyrimo rezultatai parodė, jog vieniši pabėgėliai, kaip ir kitos pabėgėlių grupės, kurios priskiriamos pažeidžiamoms, patiria panašius emocinius išgyvenimus: nerimą dėl savo artimųjų, nesaugumo, laikinumo, vienišumo jausmą ir kt. Toms problemoms išspręsti neteikiama specializuota pagalba. Nesėkmingas integracijos procesas ir nepatenkinti psichoemociniai poreikiai skatina vienišų pabėgėlių išvykimą į užsienį. Tai leidžia teigti, kad ir vieniši pabėgėliai yra ne mažiau, o kartais net labiau pažeidžiami nei pabėgėlių šeimos.

REKOMENDACIJOS

1. **Integracijos programos administratoriams ir (arba) koordinatoriams.** Norint sėkmingai integruoti žmones į Lietuvos visuomenę, būtina individualizuoti programą, atsižvelgiant į konkrečias asmenų patirtis, gebėjimus ir poreikius, ieškoti individualių pagalbos teikimo ir iškilusių sunkumų sprendimo būdų, nepaisant nusistovėjusių universalių programų ir principų.
2. Taip pat svarbu dirbti su visuomene, skatinti toleranciją, nes, kaip parodė tyrimo rezultatai, dauguma integracijos problemų vienišiams pabėgėliams kyla būtent dėl visuomenės nepakantumo ir pabėgėlių baimės visose gyvenimo srityse.
3. **Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su pabėgėliais.** Integracijos metu padėti vienišiams pabėgėliams susikurti socialinį tinklą, kad pasibaigus integracijai ir negaunant paramos, jie turėtų kur kreiptis.
4. **Į sveikatos, švietimo ir viešojo administravimo specialistų rengimą ir kvalifikacijos kėlimą** integruoti tarpkultūrinės komunikacijos ir kultūrinio jautrumo modulius, gerinant paslaugų pabėgėliams ir imigrantams kokybę.

LITERATŪRA

1. Ager, A. ir Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of refugee studies*, 21 (2), p. 178–180.
2. Allan, J. (2015). Reconciling the ‘psycho-social/structural’ in social work counselling with refugees. *British Journal of Social Work*, 45 (6), p. 1704–1713.
3. Bartkevičienė, A. (2012). Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos procesas. *Socialinis darbas su prieglobstį gavusiais užsieniečiais*. Kaunas: Indigo.

4. Bartkevičiene, A. ir Raudeliunaite, R. (2012). Imigrantų, atvykusių iš ne Europos Sąjungos šalių, integracijos priemonių poreikis Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 11 (2), p. 346–349.
5. Bitinas, B., Rupšienė, L. ir Žydžiūnaitė, V. (2008) *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
6. Lietuvos mokslo tarybos nutarimas Dėl Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos principų patvirtinimo (2012). Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=424379&p_query=&p_tr2>.
7. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas (2004) Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo. Galiojanti suvestinė redakcija (2016). Prieiga per internetą: <<https://www.tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.58C0619E3B0E/UKraeRKnaK>>.
8. Liobikienė, T. N. (2010). Metodika specialistams, dirbantiems su pabėgėliais ir prieglobstį gavusiais užsieniečiais. Vilnius: Printėja.
9. Martikainen, T. (2005). *Religion, Immigrants and Integration*. AMID Working Paper Series 43/2005, p. 3–11. Aalborg: AMID. Prieiga per internetą: <http://www.amid.dk/pub/papers/AMID_43-2005_Martikainen.pdf>.
10. Mestheneos, E. ir Ioannidi, E. (2002). Obstacles to refugee integration in the European Union member states. *Journal of Refugee Studies*, 15 (3), p. 314–318.
11. Nelson, D., Price, E. ir Zubrzycki, J. (2014). Integrating human rights and trauma frameworks in social work with people from refugee backgrounds. *Australian Social Work*, 67 (4), p. 569–575.
12. Phillimore, J. (2011). Refugees, acculturation strategies, stress and integration. *Journal of Social Policy*, 40 (3), p. 582–585.
13. Robinson, K. (2014). Voices from the front line: Social work with refugees and asylum seekers in Australia and UK. *British Journal of social work*, 44, p. 1603–1611.
14. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. II integracijos etapas – parama integracijai savivaldybės teritorijoje. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/lt/socialine-integracija/pabegeliu-integracija/parama-savivaldybes-teritorijoje.html>>.
15. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Aušra.
16. *Towards the integration of refugees in Europe, The way forward, Europe's role in the global refugee protection* (2005). European Council on Refugees and Exiles.
17. Žydžiūnaitė, V. (2012). *Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelis (įrankis)*. Monografija. Vilnius: Sorre.

MONIKA VAITKEVIČIŪTĖ, DALIJA SNIEŠKIENĖ

THE NEED FOR CONTINUITY OF INTEGRATION MEASURES PROVIDED FOR SINGLE REFUGEES IN MUNICIPALITIES

SUMMARY

If single refugees do not belong to any groups of vulnerable persons, the support for their integration in municipality lasts 12 months. After this period, people begin an independent life in Lithuanian society. However, not all single refugees manage successfully to do this.

The aim of the research is to reveal the need for continuity of the integration measures provided for single refugees in municipalities.

The qualitative research was made using semi-structured interviewing. The participants of the study are five social workers, who work in non-governmental organizations and mentoring refugee integration processes in the municipalities.

The study results suggest that support period for integration in the municipality is too short. The needs of single foreigners are the least satisfied when learning Lithuanian language, trying to establish themselves in the labour market, gaining professional skills or acquiring qualification, and renting a place to live in. In these contexts, single refugees face discrimination, bullying, language barrier, ignorance and lack of information, experience financial difficulties or even social exclusion. During integration, single refugees have the least difficulties with the healthcare system. Such process and not satisfied psycho-emotional needs encourage the emigration of single refugees.

In order to successfully integrate people into Lithuanian society it is necessary to individualize the program, taking into account the particular experiences, abilities, needs of individuals as well as educating professionals of public services.

Keywords: refugee, foreigner granted asylum (FGA), FGA integration.